

Být žena je výzva, feministka dvojnásob

ZMĚNA JE BOLESTIVÝ PROCES. ŘADA LIDÍ RADŠI BAGATELIZUJE SEXUÁLNÍ ČI DOMÁCÍ NÁSILÍ, NEŽ ABY SI PŘIPUSTILA, ŽE JE VE SPOLEČNOSTI NĚCO ZÁSADNĚ ŠPATNÉ A MUSÍ SE TO ZMĚNIT. ILUZE O NÁS SAMÝCH A NESCHOPNOST VŽÍT SE DO ZKUŠENOSTÍ DRUHÝCH JSOU PODLE SILVIE LAUDER HLAVNÍMI DŮVODY NEPOCHOPENÍ FEMINISMU.

BRO. kolekce
hedvábných výšivek
You Are My Good Days
pro Czechdesign,
2023

Silvie Lauder je výraznou tváří českého feminismu. Coby reportérka časopisu *Respekt* otevřela ve veřejné debatě řadu témat, která s feminismem souvisejí. Její knižní prvotina *V pasti pohlaví* mapuje vývoj ženského hnutí u nás v tom nejširším kontextu i v konkrétních příbězích. V příbězích o bagatelizaci násilí, o ostrakizovaných mladých lékařkách, ale taky v jejím vlastním příběhu zrození feministky. *(Se Silvii se léta známe jako kolegyně a tykáni zachovááme i v tomto rozhovoru.)*

Kdy se z tebe stala feministka? Podle tvé knížky to nejspíš nebylo už při narození...

Některé feministické názory jsem měla už jako malá, aniž bych si uvědomovala, že to jsou feministické názory. Řada situací mi přišla nepochopitelná a neférová. Třeba Velikonoce. Byla jsem nucená do chování, které mi bylo cizí, vadila mi pasivita, kdy něco přijímám, aniž bych měla možnost rozhodnout, jestli to chci nebo nechci. A pak to byly různé situace ve škole nebo v rodině. Nechápal jsem, proč mě lidi neposuzují podle mojí individuality, ale podle nějaké předem dané šablony „holka“, která na mě nesedí. Vadilo mi to.

Co tvoje rodina – byla hodně tradiční?

Jsem z jihomoravské venkovské rodiny, která v celém svém širším okruhu zastávala extrémně mizogynní postoje. A celkově bylo okolní prostředí k ženám dost nepřátelské. Mělo to na mě velký vliv a nelíbilo se mi to už od malička.

Navzdory tomu jsi ale ještě kolem dvacítky považovala feminismus za přežitek.

Do dospělého života jsem vstupovala s pocitem, že „ženská otázka“ je dávno passé. V knize zmiňuju příhodu, jak jsem na začátku svojí novinářské kariéry vystoupila na jednom panelu o ženách v médiích. Odvyprávěla jsem tam všechna ta klíšé, že přece nejde o pohlaví, ale o schopnosti a že novinářky stejně musejí být tak trochu chlapi, protože pro tuhle práci prostě musíte mít „mužské vlastnosti“. Z publika jsem dostala pořádný kartáč, mimo jiné i od žen, které se tam otevřeně přihlásily k feminismu. A já jsem

si tehdy pomyslela to úplně největší klíšé – co mně jako dravé a úspěšné mladé ženě vykládají nějaké frustrované, neúspěšné, „antimužsky“ naladěné feministky? Nejspíš jsem jim přičítala i pověstné chlu-paté nohy a všeobecnou šerednost.

Dokážeš vysvětlit, proč jsi tehdy viděla věci takhle?

Celý ten příběh jsem ti odvyprávěla i kvůli tomu, aby bylo jasné, jak hluboce zakořeněný je v Česku antifeminismus. Že i lidi, kteří svojí zkušeností a svými postoji feministy jsou a feministické smýšlení mají, odmítají to slovo a to zařazení. Jsou velmi silně formovaní předsudky o feministkách – včetně jejich domnělé nenávisti vůči mužům, frustrace a šerednosti. Já jsem se v těch dvaadvaceti vymezovala vůči nějaké vžité definici. Někdy přejímáme názory, aniž bychom nad nimi dost přemýšleli.

Pamatuješ si, kdy jsi začala názor na feminismus měnit?

Konkrétní moment si nevybavím, byl to postupný proces. Pomalu jsem zjišťovala, kolik mýtů si naše společnost sama o sobě vytváří. Že žijeme v mylné představě, kolik problematických témat máme vyřešených a není třeba se jimi zabývat. Jak moc jsme přesvědčení, že jsme si všichni rovni. Že všichni jsou svobodní, mají stejné šance a žijí svoje životy podle toho, jak opravdu chtějí. Postupně a s velkým údivem jsem zjišťovala, jak moc si tohle nalháváme. Nejvýraznějším příkladem je postavení žen na trhu práce nebo domácí či sexuální násilí. Na první pohled to vypadá, že násilí je něco, co všichni rázně odsuzujeme a společnost má jednoznačné a funkční zákonné páky na to, aby pachatele potrestala. Ve skutečnosti je ale obojí opředené spoustou mylných představ, je tu velká tendence bagatelizovat samotné násilí, omlouvat jeho pachatele, nebrat vážně zkušenosti obětí. A to vše se týká i soudnictví a orgánů činných v trestním řízení. Když se člověk do takového tématu ponoří, ztratí postupně většinu iluzí. Dnes už se o tom mluví mnohem víc, ale stále ještě statistiky ukazují, že čtyřicet procent trestů za znásilnění je podmíněných, a to i tehdy, když je obětí dítě nebo bylo použito děsivé násilí. A to je velmi znepokojující zpráva o naší společnosti.

Kdo je Silvie Lauder

Pochází z Brna, vystudovala žurnalistiku na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Tři roky byla redaktorkou *Lidových novin* a od podzimu 2004 píše pro časopis *Respekt*. V roce 2013 jí byla udělena Novinářská cena nadace Open Society Fund. V roce 2018 získala Cenu Františky Plamínkové. Je náruživá čtenářka, věnuje se modernímu tanci a józe. Aktuálně jí vychází v nakladatelství Host kniha *V pasti pohlaví*.

Z čeho ta bagatelizace pramení?

Pochopit tuhle realitu znamená vyslechnout si opravdu nepříjemnou zprávu o zemi, ve které žijeme. Znamená to překalibrovat optiku, kterou se na ni díváme. A přijmout hodně bolestivé pravdy. Třeba fakt, že sexuální a domácí násilí není nějaká výjimečná záležitost, kterou páchají lidé na okraji společnosti, individua z pochybných poměrů. Že je to mnohem rozšířenější, že se to děje víc, než si kdokoliv myslí, a týká se to třeba lidí, které známe. A že to není adekvátně trestané. Přijmout tohle znamená změnit svůj pohled na společnost.

Vypadá to, že bagatelizace je společný jmenovatel reakcí na většinu témat spojených s ženskou otázkou. Je to české specifikum, nebo se to děje všude?

Bagatelizaci u řady lidí chápu jako druh vnitřní obrany před těmi nepříjemnými pravdami, které jsem zmiňovala. Srovnatelné studie v Česku a Německu kategorizovaly společnost na světónázorový střed, potom na lidi nespokojené s celkovým vývojem a na ty spokojené. Větší rozdíl ve výsledcích byl vlastně jediný: pozitivně ladění liberálové, kteří jsou otevření různosti a menšinám, v Německu do svého vstřícného a tolerantního pohledu na svět zahrnují i genderové otázky. V Česku nikoliv.

To je ale výrazný rozdíl. Máš pro něj vysvětlení?

Ty výzkumy na to moc neodpovídají. Myslím si, že kořeny můžeme hledat i v devadesátých letech, kdy se část disidentů, kteří formovali celkový společenský étos, rekrutovala z křesťanských kruhů. Patřili k zastáncům nějakého „tradičního“ uspořádání rodiny a společnosti. Veřejnému prostoru tehdy dominovali lidé, kteří byli kritičtí k době před listopadem a razili často názor, že rovnoprávnost řešili komunisti, takže kdo ji řeší teď, je něco jako komu-

nista. Že pokud se na tenhle problém díváme jinak než prizmatem individuální svobody, jsme něco jako Marie Kabrhelová.

Vypadá to, že ani otevření intelektuálové jako Václav Havel téma feminismu nedokázali uchopit a vnímat jako podstatné pro společnost...

To je pro mě nepochopitelné. Prostředí Charty a disentu tvořili lidi mimořádně citliví k otázkám lidských práv, vnímaví vůči jemným nuancím různých problémů, byli v kontaktu se západní debatou, ale v otázkách feminismu se to vůbec neprojevovalo.

Navíc to netematizovaly ani disidentky samy, chyběl jejich hlas. Ani Jiřina Šiklová se toho nechopila hned, musela nejdřív ujit nějakou cestu.

Takže pohled na feminismus v dobrém i špatném formovali hlavně muži?

V tom špatném rozhodně. Když se znovu vrátím do období po revoluci, velký dopad měly texty Oty Ulče a Josefa Škvoreckého, kteří se právě vrátili z exilu. Ulč strašil historikami o agresivních lesbách, které pochodují ulicemi amerických měst s transparenty *Kill men daily*, a Škvorecký vyprávěl, že už ani není možné ženu pozvat na kávu, aniž bude muž čelit

obvinění ze sexuálního obtěžování. Dnes víme, že podávali hodně zkreslenou verzi americké reality. Mimochodem Ulč vymyslel termín „harašení“, kterým se dodnes označuje sexuální obtěžování. A je zjevné, o co mu šlo – anglické slovo *harassment* znamená obtěžování, ale také přímo týrání a útrapy, zatímco „harašení“ evokuje cosi směšného, případně rovnou padlého na hlavu, činnost provozovanou někým, komu haraší ve věži.

Muži ale český feminismus přece formovali i v tom dobrém slova smyslu. >>

BRO. ručně vyšíváné hedvábné kalhotky s textilní aplikací, 2021

Z historického hlediska je jasné, že spousta věcí by se před sto lety nezměnila a neuzákonila bez tlaku a síly osobnosti Tomáše Garrigua Masaryka. Na svou dobu byl extrémně progresivní. Celkově platí, že je nutné a klíčové, aby „ženské“ otázky přijali za své i muži. Dokud to bude bráno jako „ta ženská otázka“, kterou si mají vyřešit „ženské mezi sebou“, bude mnohem složitější pohnout se z místa. Jsou to přece celospolečenské otázky. Postavení žen na trhu práce není izolovaný problém a týká se všech. Má vliv na celkovou prosperitu země, na stav státního rozpočtu.

Koneckonců feminismus není záležitost pohlaví – najde se dost žen, které ho odmítají a vehementně se vůči němu vymezují, ne?

Tohle je komplikovaná věc, ne každá z takových žen je nějaká skalní strážkyně patriarchy. Proč se hodně žen tomu označení brání? Nechtějí dostat nálepku. Někomu stačí se k feminizmu nepřihlásit, někdo se ještě vymezí. V řadě prostředí je dost velká výzva být žena – a co teprve být feministka. Člověk se pak musí pořád obhajovat, neustále se setkává s nějakými předpoklady... A pak je tam ještě jeden moment – ženství je často spojované s pasivitou, neambiciózností, mateřstvím, takže pokud člověk jde jinou cestou, podle mnohých se vzdává jaksi celkově svého ženství. V extrému tohle vidíme v případech žen, které se našly na úplně opačném pólu než feminismus a odpovídají barbotiskovému obrázku ženy z nějaké minulosti, co nejspíš nikdy ani neexistovala a je jen zbožným přáním úzké skupiny lidí. Často je to spojené s ultrakonzervativními kruhy.

V médiích se asi s podobně konzervativním světem moc nepotkáváš... Panuje tam rovnost a férovost, jak jsi tvrdila ve dvaadvaceti?

Z mojí zkušenosti ano. Jenže já pracuju v *Respektu*. A hlavně nemám děti. Takže jsem nikdy nebyla limitovaná tím, čím byla omezená většina žen, a nemusela jsem řešit balancování práce a rodiny. Spíš mám problematické zážitky s lidmi, o kterých jsem psala.

Vybavíš si nějaký konkrétní moment?

Je to tak deset let, co jsem dělala rozhovor s jedním akademikem. Měli jsme schůzku u něj v kanceláři docela pozdě večer, takže budova byla víceméně prázdná. Z ničeho nic mě vzal kolem pasu a pak mi sahal na nohy. Neřešila jsem to tehdy nijak, připadalo mi, že bych se nějaké pomoci nedovolala. Dokončila jsem rozhovor a odešla. Podobných zkušeností mám víc. Dneska bych to řešila razantněji. S věkem těch situací, kdy se mě někdo snaží osahá-

vat, ubývá a zároveň roste moje schopnost říct „co si to dovoluujete, nesahejte na mě“. Což nic nemění na tom, že je to nepříjemné, i když se umím ohradit.

Je velký rozdíl v tom, jak na tebe a tvoje mužské kolegy reagují čtenáři?

Moji kolegové dostávají vulgární reakce i výhrůžky násilím. Ale já mám za posledních deset let sbírku toho, co všechno je možné na druhém napadnout nebo kritizovat místo jeho práce. Cokoliv, co na mně vidíš, může být problém: zuby, vlasy, make-up, hlas, jméno... Hodně těch reakcí je sexualizovaných: co mi provedou, co mi přebývá, co mi schází, že jsem buď frigidní, nebo naopak promiskuitní, co by se mnou chtěli dělat. Tohle mým kolegům opravdu nikdo nepíše. Myslím, že i proto je ve veřejném prostoru méně žen – nechtějí se tomuhle vystavovat. Dlouhodobě je to stresující.

Máš nějakou metodu, jak to vnitřně odrazit?

Ideální by bylo to nečíst, jenže já jsem zvědavá a reakce mě zajímají. Věcných otázek a podoteků je tam ovšem minimum. Rozhodně se v tomhle lepším: ze začátku jsem debatovala se všemi, teď už to nedělám. Blokuji, ignoruji. Nejsem spasitel a nejsem soukromá Wikipedie každého, abych znova vysvětlovala, co jsem už napsala v článku.

Kdybys měla moc změnit jednu věc na světě, co by to bylo?

Kdyby existoval nějaký mechanismus, který by umožnil lidem vcítit se do jiných a zažít jejich specifickou životní zkušenost, pomohlo by to vzájemnému porozumění, pochopení a toleranci. Kdybych mohla, udělala bych svět empatictější.

Máš pocit, že se citlivost lidí snižuje?

Snad jí spíš přibývá. Při psaní knihy jsem si uvědomila, k jakému posunu došlo za posledních třicet let v oblasti souhlasu se sexem, domácího násilí nebo obtěžování v práci. Ale pořád té citlivosti potřebujeme mnohem víc. Posunuli jsme se od společnosti s jasnými pravidly danými vnějšími autoritami k tomu, že pravidla si lidi vytvářejí mezi sebou. Chápu, že to je pro řadu lidí matoucí. Ale je přece obrovská výhoda, když každý může říct, co je jemu osobně příjemné a nepříjemné. Pořád máme seznam dlouhý jako moje ruka, co je třeba udělat, ale citlivost k různým odlišným životním zkušenostem roste. Je to často náročné, je to pracnější v každodenním provozu. Ale myslím, že celkově nevyhnutelně směřujeme k tomu, že se nám všem bude žít líp a svobodněji. ■

BRO. ručně tkaný obraz s výšivkou
(hedvábný textilní odpad, hedvábné
nitě), voodoo panenka z hedvábného
šátku Louis Vuitton, 2022

BRO. je textilní projekt designérky **Ivany Kocmanové.**

Na motivy fotografií pomocí výšivky s nadsázkou a lehkostí analyzuje současnost a vytváří obrazy i dekorativní interiérové nebo módní doplňky, vzpomínky vyšité do látky. Fascinuje ji městský život, subkultura, pouliční móda, ve své tvorbě často reflektuje témata osobní svobody, mateřství a feminismu. **BRO.** výšivky jsou zastoupeny ve stálé sbírce Uměleckopřůmyslového muzea Moravské galerie v Brně.